

Анатолій Анатолійович Головка (канд. військ. наук)

Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України, Київ, Україна

НЕДЕРЖАВНІ СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Практичне втілення завдань захисту інформаційного простору вимагає від усіх суб'єктів (як державних так і недержавних) активної співпраці та спільної координації зусиль, ресурсів і можливостей у протидії сучасним загрозам і викликам. За посередництва недержавних інститутів суспільство має в розпорядженні своєрідні важелі впливу на державну політику в сфері забезпечення інформаційної безпеки. В умовах гібридної війни такі зв'язки є особливо необхідними, оскільки дозволяють суспільним і державним інститутам виступити одним фронтом проти зовнішнього ворога. Як і в зарубіжних країнах так і в Україні важливу роль в реалізації цілей національної безпеки в інформаційній сфері грають громадські об'єднання, неурядові організації, професійні спілки і т.д. В статті представлено цілісне бачення ключових структурних елементів недержавної системи забезпечення інформаційної безпеки. Основний акцент зроблений на дослідженні недержавних суб'єктів інформаційної безпеки. У фокусі наукового аналізу знаходяться такі інститути як громадські об'єднання, неурядові аналітичні центри та засоби масової інформації, що виступають у ролі стратегічних партнерів уряду в секторі безпеки. За основу було взято досвід України в умовах гібридної війни та зовнішнього інформаційного тиску. Крім того, в статті систематизовано базові канали взаємодії між громадським сектором та державою у процесі забезпечення інформаційної безпеки. В результаті дослідження були сформульовані висерпні висновки.

***Ключові слова:** національна безпека; інформація; загрози; суб'єкти; громадські об'єднання; аналітичні центри; ЗМІ.*

Вступ

Постановка проблеми. Модерні інформаційні виклики, що постали перед сучасними національними державами в епоху глобалізації безпосередньо детермінують всю систему суспільно-політичних відносин. Висока динаміка науково технічного прогресу обумовила високу залежність сучасного суспільства від інформаційних технологій, що в свою чергу зробило його вразливим перед загрозами, які наявні в даній сфері. Саме тому, перед державою стоїть гостра необхідність у виробленні дієвих механізмів протидії таким ризикам.

Для реалізації подібної мети сил держави, зазвичай, не вистачає, що спонукає владу шукати альтернативні джерела ресурсів та інструментів (кадрових, інтелектуальних, організаційних). Стратегічним партнером держави в цих пошуках стає громадянське суспільство, що володіє достатнім потенціалом для підтримки безпекових та виконавчих структур у ході побудови дієвої системи безпеки в інформаційній сфері. Особливо яскраво подібна тенденція проявляється при аналізі сучасних українських реалій, оскільки Україна зараз знаходиться в стані постійного воєнно-інформаційного тиску з боку Росії та проросійських сил.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: вивчення безпекового виміру діяльності недержавних інституцій традиційно знаходиться у фокусі наукових пошуків багатьох українських (О. Корнієвський, В. Крутов, Г. Почепцов,

Ю. Якименко, Л. Євдоченко, А. Качинський, К. Павлюк, І. Климпуша та інших) та зарубіжних (Дж. МакГан, С. Томпсон, Дж. Браян, М. Абдурахманов, С. Расторгуев, Ф. Гансен) науковців.

Однак питання комплексного наукового аналізу їх місця та ролі саме в секторі інформаційної безпеки залишається відкритим. Цей фактор і актуалізує наукові пошуки в даному сегменті наукового знання. Особливо важливим є побудова теоретичних основ розуміння місця недержавних суб'єктів у загальній системі інформаційної безпеки держави.

Метою статті є систематизація недержавних суб'єктів інформаційної безпеки та визначення їх місця і ролі у протидії зовнішнім ризикам та загрозам національній безпеці України.

У відповідності з метою дослідження постають наступні наукові завдання:

1. Визначення основних недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки України;
2. Науковий аналіз принципів та шляхів їх залучення до протидії інформаційним загрозам національній безпеці.

Викладення основного матеріалу дослідження

Сьогодні, високий рівень розвитку інституту громадянського суспільства є невід'ємним атрибутом сучасної правової держави. Принципи ліберальної демократії, які взяли за основу всі високорозвинені країни заходу, ґрунтуються на ідеї підтримки постійних взаємозв'язків між владою та

соціумом. В Україні інститут громадянського суспільства поки, що знаходиться на етапі формування. Це пов'язано з комплексом соціально-політичних, культурних та історичних факторів [1, с. 85]. До них слід віднести відсутність достатнього досвіду власної державності, часту зміну політичних режимів за час незалежності (від більш демократичних до більш авторитарних), несформована політична культура громадянського суспільства, високий рівень політичного песимізму та абсентеїзму і т.д. У процесі наукового аналізу чітко простежується нинішня неефективність взаємодії органів державної влади і громадянського суспільства [1, с. 113]. Саме тому, пошук ефективних методів та інструментів вдосконалення співпраці між інститутами громадянського суспільства в соціально значимих питаннях є стратегічним пріоритетом для України [1, с. 85].

Як уже було згадано вище, особливо важливе вдосконалення взаємодії між державою та громадянським суспільством в секторі інформаційної безпеки, де використання недержавних ресурсів є обов'язковою умовою ефективного захисту від широкого спектру зовнішніх ризиків. При використанні правильних методів залучення громадського сектору до політики безпеки можна ефективно протидіяти усім наявним викликам як в інформаційній так і в інших сферах.

В даному контексті важливо чітко визначити інститути громадянського суспільства, які власне і виступають суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки України. Доцільно виділити наступні групи:

- До *першої групи* слід віднести громадські об'єднання, тобто різного роду організації, спілки, асоціації і т. д. Прикладом тут можуть слугувати ГО “Академія національної безпеки”, Всеукраїнська асоціація “Інформаційна безпека та інформаційні технології”, Центр військово-політичних досліджень (більш відома завдяки своєму проекту “Інформаційний опір”);

- *Другу групу* складають неурядові аналітичні центри, як позадержавні експертні та наукові установи. До них варто віднести Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова (або просто Центр Разумкова), Український інститут публічної політики, Центр політико-правових реформ;

- *Третя група* об'єднує усі недержавні засоби масової інформації, що діють на території України, а саме друковані джерела (журнали, газети), телевізійні канали, радіостанції, інтернет-ресурси. Тут можна згадати газету “Інформаційний бюлетень”, інтернет-видання “Українська правда”, телевізійні канали “112.ua”, “Перший український інформаційний — 5 канал”, “телевізійний канал 24” і т. д. [1, с. 104].

Всі вищеперераховані інститути мають у розпорядженні достатню кількість інструментів для аналітичного / експертного / організаційного

супроводу політики уряду. Це дозволяє їм брати участь в захисті інформаційного простору країни та формування сталих зв'язків із державними безпековими та виконавчими структурами. Проте, слід відмітити, що тут все залежить від рівня розвитку політичної культури, як суспільства так і органів влади.

Недержавні суб'єкти виконують різні завдання щодо забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері:

- 1) допомога державі забезпечувати національну безпеку, виконання окремих функцій державних органів;

- 2) доповнення державної системи національної безпеки, виконання тих функцій щодо захисту життєво важливих інтересів особистості й суспільства, які держава не виконує свідомо, або не може виконувати через обмеженість ресурсів, або з інших причин;

- 3) створення сприятливих умов для діяльності органів влади та управління щодо забезпечення безпеки;

- 4) контроль за діяльністю держави у виконанні функцій забезпечення національної безпеки інформаційній сфері;

- 5) оцінка ефективності діяльності держави щодо забезпечення національної безпеки;

- 6) спонукання держави до вживання заходів щодо захисту інтересів особистості й суспільства, виправлення допущених помилок;

- 7) захист особистості та суспільства від сваволі держави та її чиновників;

- 8) підготовка кадрів, здатних посідати державні посади у сфері забезпечення національної безпеки;

- 9) здійснення наукових досліджень з актуальних проблем в інформаційній безпеці;

- 10) інформаційно-аналітична робота [4].

Усі вищеназвані функції недержавних інститутів підтверджують об'єктивну необхідність постійного контакту держави та громадянського суспільства. В ході реалізації національних інтересів України в інформаційній сфері механізм взаємодії державних органів безпеки та правопорядку із суб'єктами недержавної підсистеми повинен визначитись, насамперед, мірою їх участі у вирішенні актуальних проблем українського державотворення. Це, у свою чергу, передбачає, що метод державного регулювання діяльності недержавних суб'єктів системи інформаційної безпеки має базуватися не на забороні, а на створенні умов для активного використання її з метою забезпечення безпеки держави, суспільства, особистості [4].

Тому слід проаналізувати механізм такої взаємодії. Сьогодні доцільно виділяти наступні шляхи співпраці між громадянським суспільством та державою:

- Створення та подальша робота громадських рад при державних структурах, а саме міністерствах, окремих відомствах, силових та безпекових структурах (зазвичай цей метод характерний для співпраці між державою та громадськими об'єднаннями).

- Укладення угод між державою з однієї сторони та інститутами громадянського суспільства з іншої.

- Реалізація спільних управлінських, дослідницьких, інформаційно-аналітичних та інших соціально значимих проектів.

- Проведення спільних наукових та просвітницьких заходів, а саме конференцій, семінарів, круглих столів присвячених питанням інформаційної безпеки із залученням представників державних органів і громадськості;

Громадські слухання, консультації та реалізація громадських ініціатив [1, с. 104].

Висновки й перспективи подальших досліджень

Отже, в сучасних умовах громадянське суспільство є невід'ємною частиною загальної системи протидії інформаційним загрозам та ризикам. Це обумовлено тим, що ресурсів та можливостей уряду, як правило, замало для ефективної реалізації національних інтересів в даній сфері, що і спонукає до пошуку альтернативних джерел. До основних недержавних

інститутів, які виступають у ролі суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки варто відносити громадські об'єднання, недержавні аналітичні центри, засоби масової інформації. Постійна динамічна модернізація механізму взаємодії громадянського суспільства та державних структур у процесі забезпечення реалізації цілей національної безпеки (зокрема в інформаційній сфері) є стратегічним пріоритетом для сучасних держав, у тому числі і для України.

Враховуючи важливість даної проблематики перед нами постає необхідність подальших наукових розвідок в даному напрямку. Зокрема, перспективними цілями тут є вдосконалення понятійно-категоріального апарату, який необхідний для комплексного дослідження із питань інформаційної безпеки; визначення основних проблем у сегменті взаємодії громадянського суспільства та держави; вдосконалення механізму залучення недержавних інститутів до політики безпеки в інформаційній сфері.

Література

1. Головка А. А. Громадянське суспільство як суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки України / Анатолій Анатолійович Головка // "Україна в процесах глобального інформаційного обміну" (м. Львів, 26-27 травня 2016р.). – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2016. – С. 103-105.
2. Головка А. А. Сучасні реалії взаємодії між державою та громадянським суспільством в Україні / Анатолій Анатолійович Головка // "Актуальные научные исследования в современном мире" (м. Переяслав-Хмельницький 26-27 червня 2016). – Переяслав-Хмельницький: "iScience", 2016. – С. 84-87.
3. Мартиненко В. Взаємодія органів державної влади і

громадянського суспільства у законодавчо-нормативному вимірі / Володимир Мартиненко // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування" (12 грудня 2012 р., м. Київ) К. : НІСД, 2013. – С. 112-118.

4. Сащук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки [Електронний ресурс] / Ганна Сащук // Сайт Інституту журналістики – КНУ ім. Тараса Шевченка. – Режим доступу: http://www.journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.p hp.

НЕГОСУДАРСТВЕННЫЕ СУБЪЕКТЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ УГРОЗАМ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРЕ

Анатолій Анатольевич Головка

Национальный институт стратегических исследований при Президенте Украины, Киев, Украина

Практическое воплощение задач защиты информационного пространства требует от всех субъектов (как государственных так и негосударственных) активного сотрудничества и совместной координации усилий, ресурсов и возможностей в противодействии современным угрозам и вызовам. При посредничестве негосударственных институтов общество располагает своеобразными рычагами влияния на государственную политику в сфере обеспечения информационной безопасности. В условиях гибридной войны такие связи особенно необходимы, поскольку они позволяют общественным и государственным институтам выступить одним фронтом против внешнего врага. Как и в зарубежных странах так и в Украине важную роль в реализации целей национальной безопасности в информационной сфере играют общественные объединения, неправительственные организации, профессиональные союзы и т.д. В статье представлено целостное видение ключевых структурных элементов негосударственной системы обеспечения информационной безопасности. Основной акцент сделан на исследовании негосударственных субъектов информационной безопасности. В фокусе научного анализа находятся такие институты как общественные объединения, неправительственные аналитические центры и средства массовой информации, выступающие в роли стратегических партнеров правительства в секторе безопасности. За основу был взят опыт Украины в условиях гибридной войны и внешнего информационного давления. Кроме того, в статье систематизированы базовые каналы взаимодействия между общественным сектором и государством в процессе

обеспечения информационной безопасности. В результате исследования были сформулированы исчерпывающие выводы.

Ключевые слова: национальная безопасность; информация; угрозы; субъекты; общественные объединения; аналитические центры; СМИ.

NON-GOVERNMENTAL ACTORS COUNTERING THREATS OF NATIONAL SECURITY THREATS IN THE INFORMATION SPHERE

Anatolii A. Holovka

The National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine

Practical realizing of tasks concerning the protection of informative space requires from all subjects (both state and non-state) an active cooperation and general co-ordination of efforts, resources and possibilities in counteraction to the modern threats and challenges. Through the mediation of the nongovernmental institutes, peculiar control sticks in providing of informative safety are available in the society. In the conditions of hybrid war, such relations are especially necessary, as they allow the public and state institutes to perform as a united front against an external enemy. Both in foreign countries and in Ukraine public associations, non-governmental organizations and trade unions play an important role in the realization of aims of the national security in the sphere of information etc. The article presents a holistic vision of key structural elements of non-state systems of information security. The main focus is on the research of non-state actors information security. Scientific analysis dedicated are institutions such as public associations, think tanks and the mass media, which act as strategic partners in the government security sector. Was based on the experience of Ukraine in conditions of hybrid warfare and external information pressure. In addition, the article presents the basic channels of cooperation between the public sector and in the state of information security. The study result were formulated comprehensive conclusions.

Keywords: national security; information; threat agents; public associations; think tanks; the mass media.

References

- Holovka A.A.** (2016) Civil society as subject an information security Ukraine. [*Gromadanske suspilstwo jak subject zabezpechnnja informazijnoi bezpeky Ukrainy*], Nationalnyi universytet "Lvivska politechnika", pp. 103-105.
- Holovka A.A.** (2016) Modern realities of interaction between the state and civil society in Ukraine. [*Suchasni realii vsajemodii miz derzhawoju ta gromadanskym suspilstwom v Ukraini*], "iScience", pp. 84-87.
- Martynenko V.** (2013) Interaction of public authorities and civil society in the legislative and normative dimension. [*Vsajemodija organiv derzhawnoi wladny i gromadanskogo suspilstwa u zakonodavcho-normatywnomu vymiri*], NISD, pp. 112-118.
- Saschuk H.** Information security in the national security system. [*Informazijna bezpeka v systemi zabezpechnnja nationalnoi bezpeky*], KNU im. Tarasa Shevchenka.

Отримано: 25.06.2016 року.